

Doctoraalscripties over vrouwen en gezondheid

Anneloes van Staa

De redactie begint in dit themanummer een nieuwe rubriek waarin doctoraalscripties worden belicht. Veel afgestudeerden zien de resultaten van hun noeste arbeid verdwijnen in bibliotheken, in het faculteitsarchief, of in minder gunstige gevallen slechts in de bureaulade van hun scriptiebegeleider. Interessante leeronderzoeken, uitstekende scripties en literatuurverkenningen van actuele thema's: verdienen die het niet om voor het voetlicht gebracht te worden in plaats van ongelezen tot stof te vergaan? De redactie besloot daarom opdracht te geven voor een inventarisatie van doctoraalscripties die in de afgelopen vijf jaar in Nederland verschenen zijn over het thema: Vrouwen, Gezondheid en Ontwikkeling.

Die opdracht bleek gemakkelijker te formuleren dan uit te voeren. Sommige faculteiten houden niet eens een overzicht bij van hun doctoraalscripties. Sommige bibliothecarissen weigeren sinds jaren om de hun aangeboden doctoraalscripties te catalogiseren en stapels scripties zwerven moedeloos in een kast. Sommige studiecoördinatoren zijn nooit bereikbaar. Tenslotte is het een hele klus om uit de kaartenbakken met doctoraalscripties de scripties over één bepaald thema te lichten. Daarom zijn de hier gepresenteerde scripties slechts een selectie.

De redactie vindt het jammer dat zoveel werk verloren gaat. Studenten kunnen door het lezen van doctoraalscripties op ideeën gebracht worden. Vaak bevatten doctoraalscripties een schat aan literatuurverwijzingen, die een onderzoeker veel werk kan besparen. En is een doctoraalscriptie niet juist die proeve van bekwaamheid, waarmee de academicus zich aan zijn nieuwe collega's kan voorstellen? Daarom begint Medische Antropologie een *scriptierubriek*.

Alle doctoraalstudenten in Nederland of België, die een scriptie geschreven hebben over een medisch antropologisch onderwerp worden van harte uitgenodigd zelf een *kort signalement* van hun scriptie voor deze rubriek te schrijven. Ook docenten kunnen de redactie op de hoogte brengen van een interessante scriptie. Vermeld in alle gevallen de volledige titel en naam van de auteur, het aantal pagina's en ook de plaats waar de scriptie is in te zien. Een abstract mag maximaal ongeveer 25 regels bevatten.

Daarnaast wil de redactie van Medische Antropologie ook een *archief* van doctoraalscripties gaan samenstellen. Wij roepen daarom alle scriptieschrijvers op, om een kopie van hun scriptie te sturen naar het redactie-secretariaat in Amsterdam, waar belangstellenden ze in kunnen zien.

Medische antropologie is een terrein, dat zich de laatste jaren in een toenemende belangstelling van studenten mag verheugen en er is een stroom van scripties op gang gekomen. Maar de aandacht binnen de medische antropologie voor specifieke vrouwenproblemen blijkt nog gering te zijn. Over nieuwe fertiliteitstechnologieën, geboortenregeling en demografische onderwerpen zijn enkele scripties gevonden, maar minder dan men zou verwachten. Over de gezondheidsproblemen van vrou-

wen of over de rol van vrouwen als patiënt of als genezer is nog minder geschreven. Weliswaar wordt in veel scripties wel een hoofdstuk gewijd aan 'vrouwen', maar er zijn er maar een paar die de studie van 'vrouw en gezondheid' tot uitgangspunt nemen. Misschien geeft dit (beperkte) overzicht nieuwe ideeën aan studenten over onderwerpen die onderbelicht zijn, bijvoorbeeld: abortus in ontwikkelingslanden; traditionele geboortenregelingsmethoden; vrouw en gekte; vrouwenziektes; vrouwelijke genezers; vrouwen en seksueel overdraagbare ziektes; vrouwen en AIDS.

Wat nu volgt is slechts een selectie van doctoraalscripties, sommige met en sommige zonder een abstract. De scripties zijn in te zien bij de bibliotheek van de genoemde faculteit/universiteit.

Fertiliteit, geboortenregeling, demografie

Koning, Juliëtte

1988 *Twee kinderen genoeg? Fertiliteitsdaling in Indonesië*. 134 pp. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Universiteit van Amsterdam. Ook gepubliceerd als Werkdocument nr. 11 bij CASA, Amsterdam.

Deze boeiende scriptie behandelt het bevolkingsvraagstuk in Indonesië. Om het dalende geboortencijfer in Java sinds het midden van de jaren zeventig te verklaren, onderzoekt Koning verschillende demografische theorieën, zowel macro- als micro-benaderingen. Zij concludeert dat er eigenlijk geen bevredigende antwoord te vinden is op de vraag wat de oorzaak is van het dalende geboortencijfer. De algemeen gangbare gedachte, dat dit te danken is aan het succes van de family planningpolitiek van de Indonesische overheid, wordt door haar ter discussie gesteld. Het regeringsbeleid zegt dat welvaart slechts door het kleine gezin bereikt kan worden. Maar voor een gezin kan het omgekeerde rationeel zijn: hoe meer kinderen, hoe meer inkomsten. Koning besluit met de conclusie, dat het bevolkingsprobleem in Indonesië verre van opgelost is.

Evenhuis, Winde

1990 *Een verleidelijke keuze. De culturele context van de keuze van vrouwen voor In Vitro Fertilisatie*. 163 pp. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Universiteit van Amsterdam.

Evenhuis bespreekt de ervaringen van onvruchtbare vrouwen met ongewenste kinderloosheid en hun visie op nieuwe reproductieve technologie, In Vitro Fertilisatie (IVF). Het onderzoek vond in Nederland plaats en betrof zowel vrouwen die gebruik maakten van IVF, als een aantal vrouwen die van deze methode afzagen om hun kinderwens te realiseren. Alle vrouwen geven aan dat zij, in hun verlangen naar het moederschap en hun keuze voor IVF, beïnvloed worden door het heersende moederschapsbeeld, naast een 'natuurlijke drang naar het moederschap'. Evenhuis constateert een verschil tussen beide groepen. Vrouwen die kiezen voor IVF ervaren dit als een vrije keuze en ondervinden steun en begrip, terwijl vrouwen die IVF afwezen weerstand en verbazing tegenkomen. Zij ervaren veel sterker de maatschappelijke bepaaldheid van de keuze vóór kinderen en IVF. Vandaar dat

Evenhuis concludeert dat IVF, als onderdeel van de moederschapsideologie en gezien de beloften waarmee de techniek gepresenteerd wordt, voor veel vrouwen een verleidelijke keuze is.

Maassen van den Brink, M.

1986 *Vrouwen, onvruchtbaarheid en gezondheidszorg in Bissau*. UBVU: LR 8534.

Reubsaet, H.

1986 *Reproductief gedrag in Paramaribo: de praktijk verklaard of de theorie getoetst?* 90 pp. Vrije Universiteit, Amsterdam. UBVU: LR 8508.

Zwangerschap en geboorte

van der Wege, Wilma

1990 *Procreatie ideeën in een Grieks dorp. Een antropologisch onderzoek*. 169 pp. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Universiteit van Amsterdam.

In Van der Wege's scriptie staan de ideeën van Griekse dorpsbewoners over het voortplantingsproces centraal. Zij onderzoekt de cognitieve betekenis van deze procreatie-ideeën en bespreekt hoe deze het dagelijks leven beïnvloeden. Voor de dorpelingen is een vrouw 'het veld van haar echtgenoot' en het embryo als een 'plant in de aarde'. Volgens een andere metafoor representeert de olijfbom het vrouwelijke principe in de voortplanting, de regen het mannelijke principe: regen is essentieel voor de groei van de boom en de vrucht. Van der Wege verbindt deze metafoor met een ander, krachtig symbool voor deze Grieken van het onherbergzame schiereiland Mani: dat van bloed.

van den Berg, Dora (T.J.)

1991 *Verguisd, verced, gemed. De traditionele vroedvrouw in de Karo-Batakse samenleving*. 134 pp. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Universiteit van Amsterdam.

In Indonesië vindt 60 tot 80% van de bevallingen plaats onder leiding van een traditionele vroedvrouw. Van den Berg bespreekt het effect van de integratie van Karo Batak traditionele vroedvrouwen in Noord Sumatra in een regeringsprogramma. Een belangrijke doelstelling van het trainingsprogramma, dat ontwikkeld werd zonder voorafgaande consultatie van de traditionele vroedvrouwen, was het verbeteren van hun hygiënische praktijken. Van den Berg concludeert echter dat de nieuwe westerse technieken en instrumenten die geïntroduceerd werden tijdens de cursussen, slechts voor een korte periode gebruikt werden, waarna de vroedvrouwen terugkeerden tot hun eigen methoden. Het netto effect van deze cursussen was derhalve nul. Van den Berg stelt voor, dat men in de cursussen zich beter kan concentreren op bestaande praktijken in plaats van op het aanleren van nieuwe methoden. Ook moeten supervisie en follow-up verbeterd worden.

Blinkhoff, Petri

1986 *Postpartum taboe in Lesotho*. 50 pp. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Universiteit van Amsterdam.

Het postpartum taboe in Ha Rankomo (Lesotho) moet volgens Blinkhoff worden opgevat als een van de factoren die vruchtbaarheidsgedrag beïnvloeden, naast andere factoren als borstvoeding en seksuele onthouding. Het taboe heeft cognitieve functies in relatie tot verwantschapsstructuur en seksuele moraal. In verschillende Afrikaanse samenlevingen wordt een verkorting van de onthoudingsperiode waargenomen, die echter in het onderzoek van Blinkhoff niet bevestigd kon worden.

Singels, L.

1987 *Op het raakvlak van twee geboortensystemen. Een analyse van de problemen die zich voordoen bij de verloskundige begeleiding van Marokkaanse vrouwen door de Nederlandse vroedvrouw in Amsterdam*. 80 pp. Vrije Universiteit, Amsterdam: UBVU LR 8590.

Gezondheidszorg en vrouwen

Scholtz, Betty

1986 *Gezondheidszorg in een Marokkaans dorp. Een medisch antropologische beschouwing van moderne en traditionele gezondheidszorg met betrekking tot vrouwen in Ain El Aouda*. 87 pp. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Universiteit van Amsterdam.

Scholtz's vraagstelling concentreert zich op vraagstukken rond de kwaliteit en het gebruik van moderne gezondheidszorgvoorzieningen in een Marokkaans dorp. Zij geeft aanbevelingen hoe de zorg voor vrouwen verbeterd kan worden. Daarnaast constateert zij dat samenwerking met traditionele vroedvrouwen en andere vrouwelijke genezers vanuit het gezondheidscentrum ontbreekt, terwijl hun rol in het leven van de vrouwen in Ain El Aouda groot is. Scholtz stelt dat het noodzakelijk is dat het gezondheidspersoneel de inheemse verklaringen van vrouwen over ziekte serieus neemt.

Geerling, J.P.

1987 *Bloedarmoede in Georgetown, Gambia. Een antropologisch perspectief*. 61 pp. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Universiteit van Amsterdam.

Geerling geeft in haar scriptie een cognitieve verklaring van het ziektebeeld 'lack of blood', dat onder Engels-sprekende vrouwen in Gambia een belangrijke ziekte is. Als therapie gebruiken de vrouwen ijzertabletten. In tegenstelling tot de ideeën die over bloedarmoede heersen in de professionele sector, wordt in het populaire verklaringsmodel een relatie gelegd met heksen, die bloed drinken, en met ideeën over vruchtbaarheid.

Theunisz, Mildred

1990 *Participatie van vrouwen in Primary Health Care. Een onderzoek in de Western Province van Zambia*. Antropologisch-Sociologisch Centrum, Universiteit van Amsterdam.

De hoofdlijnen van dit onderzoek komen uitgebreid aan de orde in een artikel van Theunisz, elders in dit themanummer.

Jansen, M.

1986 *De rol van vrouwelijke animistische genezers in de samenleving van de stad Ziguinchor (Basse Casamance, Senegal)*. Vrije Universiteit, Amsterdam: UBvU.

Ubbink, I.

1987 *Clitoridectomie bij de Masai, een poging tot interpretatie*. 147 pp. Vrije Universiteit, Amsterdam: LR 8650.